

SEKİZİNCİ MEVSİM KARATEPE ÇALIŞMALARI*

U. BAHADIR ALKİM

Sekizinci mevsim Karatepe çalışmaları Türk Tarih Kurumu ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına Prof. Dr. H. Th. Bossert, Doçent Dr. Uluğ B. Alkım, Doç. Dr. Halet Çambel, Uzman restoratör Ali Caravella ve Foto memuru Dursun Cankut'tan mürekkep bir kurul tarafından 3 Eylül - 12 Kasım 1952 tarihleri arasında geliştirildi¹.

Çalışmaların amacı, beş cilt halinde yayınlanmasını düşündüğümüz Karatepe Kazılarının (Domuztepe dahil) nihai raporları için gereken bazı arkeolojik ve filolojik teferruat işlerinin sağlanması ve bilhassa parça halindeki heykeltraşlık eserlerinin teknik usullerle birleştirilip tamamlanması üzerinde toplanmıştır.

Birinci kazı mevsiminde (1947 sonbaharı) meydana çıkarılmış olan büyük bazalt ortostatlar üzerindeki kabartma ve yazıtlardan (Hitit hiyeroglif ve Fenike) başka Karatepe'de yüzlerce skülpür kırıkları bulunmuştu. Gerek chil bir restoratörün ve gerek bu iş için lâzım olan teknik araçların temin edilmemesi yüzünden tamamlama mesaisi gecikerek bu mevsime kadar uzamıştı. Bu önemli işin gerçekleştirilmesi için lâzım gelen ödeneği sağlayarak jeneratör, elektrik matkabı v.s. gibi vasıtalarla çalışmamızı mümkün kılan Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Karatepe eserlerinin onarımı için çok yakından ilgilenen Genel Müdür Dr. Cahit Kınay'a, Şube Müdürlerinden Ark. Necati Dolunay'a, Yk. Mim. A. Saim Ülgen'e ve Ark. Nuri Can'a derin teşekkürlerimizi sunmayı bir borç sayıyoruz. Diğer taraftan, restorasyon işine katılıp değerli baş restoratörleri Bay Ali Caravella'nın Karatepe'de çalışması hususunda müsaade lutfünde bulunan Roma'daki İtalyan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı *Istituto Cen-*

* Karatepe bibliyografyası için bilhassa bk. U. B. ALKİM: *Revue Hittite et Asiatique*, fask. 50 (1948—1949), s. 33-35; ayn. mll.: *Bulleten XIV* (1950), s. 649, altnot 1; H. TH. BOSSERT-U. B. ALKİM-H. ÇAMBEL, v. bşk.: *Karatepe Kazıları. Birinci önrapor*, Ankara 1950, s. 34-39 (= *K. Kazıları*). Bunlara ilâveten bir evvelki kazı dönemi için krş. U. B. ALKİM, *Yedinci mevsim Karatepe çalışmaları*, *Bulleten. XVI* (1952), s. 611-615.

¹ Çalışmalarımız esasnasında bizden her türlü maddî ve manevî yardımı esirgemeyen Kadırlı ilçesinin hayırsever halkına şükran borcumuzu tekrarlamayı borç biliyoruz. Bundan başka Seyhan Milletvekili Dr. Sedat Barı'ya, Seyhan Valisi B. Ahmet Kınık'a, Vali Muavinine, Millî Eğitim Müdürlüğüne, Kadırlı Kaymakam Vekili B. Kemal Küçüktepepınar'a, Malmüdürlüğüne, Ziraat teknisyeni B. Arif'e Savrun Eczanesi sahibi Kimyager B. Âdil Şeyhülettibba'ya, Avukat Murat ve Şeref Karamüftüoğlu'na yakın ilgi ve yardımlarından dolayı derin teşekkürlerimizi sunarız.

trale del Restauro (Merkez Restorasyon Enstitüsü) müdürlüğüne ayrıca pek müteşekkiri olduğumuzu tekrarlamakla büyük bir zevk duymaktayız.

Elde ettiğimiz sonuçların özetini birkaç madde halinde sıralıyalım :

A. KARATEPE.DEKİ ÇALIŞMALAR

1 — Filolojik işler : Prof. Dr. Bossert tarafından Hitit hiyeroglif ve Fenike yazıtlarına ait bütün estempaj ve desenler orijinalleriyle teker teker karşılaştırılarak gerekli yayın hazırlıkları tamamlandı.

2 — Arkeolojik işler : a) Yukarı Girişte (H-J/13-16)², Aşağı Girişte (Ö-S/31-35), Zirve Sarayında (İ-K/21-24), tapınakta ve buna ait muhtelif dairelerde (J-M/13-16) ve sunağın³ bulunduğu kesimde (L/19) icap eden mimarî incelemeler geliştirilerek gerekli notlar alındı.

b) Dış sur araştırmaları : Karatepe'nin doğu yönünde bir dış sur kalıntısına ait izler dördüncü mevsim esnasında (1949) meydana çıkarılmıştı⁴. Tepenin kuzey-batı ve batı yönlerinde de bir dış surun mevcut olmasını ve bu suretle Yukarı Giriş rampası ile (B-I/13-21) Aşağı Giriş rampasının (R-S/31-35) bir kavis halinde birleşmesini muhtemel addederek araştırmaya girişmeyi daha ilk mevsimlerden beri düşünmekte idik. Ancak bu kesimlerde Karatepe'nin çok sık bir çalı ve orman ile kaplı olması işlerimizi muhtelif bakımlardan güçleştirmekte idi. Sekizinci dönem çalışmalarımızın sonlarına doğru yaptığımız istikşafta I-J/39-40 plân karesine rastlıyan alanda kuzey-doğudan güney-batıya doğru devam eden üst üste birkaç taş sırasından mürekkep bir duvar kalıntısını güçlükle farkettilik. Çok sık fundalık temizlendikten sonra bir düşüntü olmadığı anlaşılan bu bakiyenin, sitadelin bu kesimine ait bir dış sur kalıntısı olabileceğini tahmin etmekteyiz. Kalıntının her iki ucunda bâkir kaya yamaç sathından yukarı doğru yükseldiğinden ve binaenaleyh her iki taraftaki muhtemel kalıntıların yamaçtan aşağı sel sularının ve yıkıntuların tesiriyle yuvarlanıp gittikleri ihtimal dahilinde bulunduğundan dolayı bu duvarın her iki istikamette devam edip etmediği belli olamadı.

P/36 O-N/37-40, L-M/39-40, J-K/39-40, G-H/37-38, E-F/35-36 ve B-F/23-36 alanlarında yaptığımız topraküstü araştırmalarında yine kesif çalılık arasında duvar yıkıntularına ait oldukları anlaşılan taşlar gördüysek de bunların bahis konusu olan dış surun seyrine ait olup olmadığı tesbit edilemedi. Bununla beraber arazinin tabii şekli, Karatepe'nin bu yönünde mevcudiyeti farzedilen dış surun, asıl iç surdan uzak olmamasını zarurî kılmaktadır; zira batı iç surunun takriben 15-30 m. batısında 10-15 m. derinliğinde dik bir uçurum kademesi bulunmakta ve binaenaleyh dış sur seyrinin hiç olmazsa uçurum çizgisi üzerinden geçmesini icabettirmektedir.

² krş. K. Kazıları, lev. XXXVI. Buradaki kısa raporumuzun metin kısmında parantez içinde bundan sonra gösterilecek olan plân kare işaretleri bu nottaki levhaya aittir.

³ krş. U. B. ALKİM, *Yedinci mevsim Karatepe çalışmaları*, Belleten XVI (1952), s. 614-615.

⁴ Krş. U. B. ALKİM, *Dördüncü mevsim Karatepe çalışmaları*, Belleten XIV (1950), 650.

Gelecek mevsimlerde bu noktanın aydınlatılması için çalışacağımızı ummaktayız

3 — Restorasyon işleri: Yüzlerce, hattâ binlerce kırık halinde olan skülpür parçaları elden geçirilerek birbirine ait olanları birleştirilip yirmiden fazla kabartmalı ortostat tamamlandı. Bunların üzerindeki tasvir konularının birkaçı, evvelce *in situ* olarak meydana çıkarılmış olan kabartmaların mükerreri oldukları halde, büyük bir kısmı yeni ve enteresan konuların tasvirlerini ihtiva etmektedir.

Gelecek mevsimlerde devam edecek olan restorasyon çalışmalarıyla, yalnız Geç-Hitit kabartmaları için değil aynı zamanda M. ö. I. bin yılı Ön Asya heykeltraşlık sanatı için mühim bir mevzu teşkil eden Karatepe ortostatlarındaki tasvirlerin daha çok çeşitleneceğini ümit etmekteyiz.

Heykeltraşlık eserlerinin muhafazası için bu mevsim esnasında iki kulübe inşa edildi.

4 — Mimarlık işleri: Mimarın son dakikada gelebileceğini bildirmesi üzerine bu mevsimde plân alma, mimarî desen çizme, mimarî restorasyon çalışmaları gibi arketektonik işler geliştirilemedi. Gelecek mevsimde bu mesaiyi gerçekleştirmeye uğraşacağız.

B. DOMUZTEPE'DEKİ ÇALIŞMALAR

Mimarlık eserlerine ait incelemeler geliştirilerek notlar alındı ve heykeltraşlık eserlerinin ve küçük buluntuların resimleri çekildi.

C. DOLAYLARDAKİ ARAŞTIRMALAR

1 — Yeni bir bazalt damarının bulunuşu: Karatepe heykeltraşlarının malzeme olarak kullandıkları bazalt taşının Ceyhan nehrinin öte yakasındaki (doğu) Domuztepe'den nakledilmiş olduklarını daha ilk mevsimde tahmin etmiştik⁵.

Ceyhan nehrinin Karatepe yakasında (batı) da bir bazalt damarının mevcut olup olmadığını anlamak için Ekim 1952 sonlarında Dr. U. Bahadır Alkım tarafından araştırma gezileri yapıldı. Bu incelemeler sonunda Karatepe sitadelinin 4 km. kadar güney-doğusunda Ceyhan nehrine doğru dik bir şekilde inen 500 m. kadar uzunluktaki sık ormanlık bir yamaç üzerinde bir bazalt damarı tesbit edildi. Bu damar, nehrin bu hizaya rastlayan doğu yakasında bulunmamakta, buna mukabil Domuztepe'nin takriben 10 km. güney-batısında yine Ceyhan nehri kıyısında Karagedik mevkiinde tekrar zuhur etmekte ve Araplar köyüne kadar uzanmaktadır.

Karatepe yakınlarında diğer bir bazalt damarının tesbit edilmiş olması, Karatepe'ye bazaltın buradan getirilip getirilmediği meselesini ortaya atmaktadır. Arazinin çok arızalı oluşu, bundan başka burasının Ceyhan nehrinin akış meylinin altında bulunuşu yüzünden su tarikiyle yapılması melhuz bir nakliyata elverişli olmayışı dolayısıyla bazaltın Karatepe'ye yeni bulduğumuz bu yerden getirilmesi hususunu güçleştirmektedir. Arada bir nehir olmasına rağmen bazaltın Karatepe'ye zengin Domuztepe taşocaklarından tedarik edildiği kanaatında ısrar

⁵ Krş. K. Kazıları s. 27; U. B. ALKIM: Domuztepe kazısının arkeolojik sonuçları Belleten XVI (1952), s. 231.

edeceğiz. Yeni bulduğumuz bu damardan ise, Danakaya⁶ iskânının ve aynı zamanda, hemen aşağıda açıklaması yapılacak olan Kastal sekenesinin faydalandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Danakaya'nın buraya olan mesafesi kuş uçuşu 3 km. kadar olup arada aşılması güç nehir veya dağ yoktur, bundan başka bu bölgede artık başka herhangi bir bazalt damarı mevcut değildir.

2 — Roma devrine ait harabelerin bulunuşu: a) *Kastal harabesi*: Bazalt damarlarını bulduğumuz yerin 2 km. kadar güney-doğusunda (Karatepe harabesine uzaklığı: takriben 6 km.) "Kastal" adlı bir mevkiye oldukça geniş bir sahaya yayılmış Geç-Antik devre ait bir harabe gördük. Topraküstü kalıntılara göre harabenin Orta Zamanlarda da muhtelif tâdil ve ilâvelerle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kastal'da herhangi bir yazıt bulamadık ise de Geç-Antik çağa malettiğimiz yapı kalıntıları, bu kalıntılara ait mimari parçalar (meselâ bu arada bazaltten yapılmış sütun gövdeleri, çatı parçaları, bazalt yalıklar büyük pres taşları, iki sahrınç) gördük. Ayrıca Roma devrine ait çanak çömlek parçaları da topladık. İtinâlı bir işçilikle örülmüş duvarlarda malzeme olarak bazaltin kullanılmış olması, Kastal mevkiinde herhangi bir bazalt damarının bulunmayışı buraya bazaltin biraz evvel zikrettiğimiz yerden getirilmiş olduğuna işaret teşkil etmektedir.

b) *Kırağıldere'nin güneyindeki harabe*:

Müellifin yapmış olduğu gezi esnasında tesbit edilen diğer bir ören yeri de Karatepe'nin 6 km. kadar kuzey-batısında Kırağıldere vadisinin güney yönündeki yamacın üst sırtında yine oldukça büyük bir sahaya yayılmış olan harabedir. Burası, Kızyusflu köyünün eski muhtarı Hüseyin Kıstı'nın ihbarı üzerine gözden geçirildi. Mimarlık kalıntılarına göre Geç-Antik çağa ait olduğu anlaşılmakta ve Yunanca olan bir mezar yazıtı da bunu teyid etmektedir.

Gerek Kastal ve gerek Kırağıldere harabeleri hakkında teferruatlı ve resimli açıklamalar, yakında Kilikya'yı Kappadokya'ya bağlayan tarihî yollar şebekesi hakkında yayınlayacağımız makalede yapılacaktır.

⁶ *K. Kazıları*, s. 3; *Belleten XII* (1948), s. 248.